

Барабаш Л. О.*, Натальчук Д. Ю.

Інститут садівництва НААН України, вул. Садова, 23, Київ-27, 03027, Україна

*e-mail: barabashludmyla@gmail.com

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СОРТО-ПІДЩЕПНИХ КОМБІНУВАНЬ ПЕРСИКА (*PERSICA VULGARIS* MILL.)

Персик – одна з найбільш популярних і поширених у світі кісточкових культур. Його плоди споживають насамперед свіжими, а також сушать, консервують, заморожують, виготовляють з них джеми і варення. Так, за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації (FAO) площі під насадженнями цієї культури у світі з 2012 по 2022 рік залишались майже незмінними (близько 1,5 млн га), тоді як валове виробництво плодів зросло за рахунок підвищення урожайності на 24%, досягнувши 26,3 млн т. Лідером у його вирощуванні є Китай, який за вказаний період виробляв у середньому 15,4 млн т на рік, а у 2022 році збільшив цей показник до 16,8 млн т. Також значна кількість персиків вирощується в Італії (1,2 млн т), Туреччині (1 млн т), Греції (895 тис. т), Іспанії (871 тис. т), США (666 тис. т), Ірані (577 тис. т). Україна виробляла 21 тис. т плодів у середньому за цей період.

Культура персика в Україні почала розвиватися з кінця 40-х років ХХ століття. Основними зонами його вирощування були Крим, західний, центральний і південний Степ та Закарпаття, декультигувались переважно сорти західноєвропейського походження. У 1998 році площі під насадженнями персика досягли найвищого значення 20,5 тис. га, водночас рівень їх продуктивності був низьким (1,5 т/га). У подальшому площі зменшилися до 3,3 тис. га у 2018 р. та 1,5 тис. га у 2023 р., що значною мірою пов'язано з анексією Криму та окупацією південних областей України. У 2018–2023 рр. валовий збір плодів становив 26,4–11,2 тис. т, урожайність 8,0–8,5 т/га.

Невисока урожайність частково пояснюється впливом негативних погодних умов, які провокують періодичність у плодоношенні, а також низькою адаптивною здатністю як сортів, так і підщеп до умов перезимівлі. Для вирішення цієї проблеми в Інституті садівництва НААН була проведена цільова програма по селекції на зимостійкість, в результаті чого було отримано низку сортів персика, які забезпечують високі і сталі врожаї в умовах центрального, західного та північного Лісостепу України. Таким чином, створюються передумови для розвитку інтенсивної культури персика у цих регіонах.

Збільшення виробництва плодів персика можливе на основі використання інтенсивних технологій його вирощування, зокрема створення скороплідних високопродуктивних насаджень на слаборослих клонових підщепах. Розміщення більшої кількості дерев на одиниці площі завдяки застосуванню таких підщеп сприятиме підвищенню зимостійкості

насаджень та одержанню ранніх і високих врожаїв. Проте, на даний час в Україні основними підщепами для персика є сіянці персика, мигдалю, абрикоса і аличі, які характеризуються сильним ростом, невіривняністю дерев і найголовніше, не забезпечують стабільного плодоношення. Водночас клонові підщепи навпаки позбавлені таких недоліків.

В Україні культурою персика займалися М. Ф. Кащенко, І. М. Шайтан, І. М. Рябов, В. А. Заяць, В. В. Павлюк, В. В. Заморський, О. М. Алексєєва та інші. Однак питання добору клонових підщеп для перспективних сортів персика в умовах правобережної частини Західного Лісостепу та їх економічна оцінка є наразі досить актуальним і потребує вивчення.

Упродовж 2012–2019 рр. на дослідних ділянках Інституту садівництва НААН проводилось комплексне вивчення сорто-підщепних комбінуваль персика в розсаднику і саду та виділення найбільш швидкоплідних, вископродуктивних і придатних для створення інтенсивних насаджень за показниками економічної ефективності. Досліджували перспективні зимостійкі сорти селекції інституту – ‘Княже золото’ (середньо-пізній) та ‘Княже багатство’ (середньо-пізній), районовані сорти – ‘Княжеградський’ (ранній), ‘Любимець II’ (середньостиглий), ‘Redhaven’ (середньостиглий), підщепи ‘Дружба’, ‘Krumsk® 1’, ‘Pumiselect’, а також сіянці абрикоса й аличі (контроль).

Для вивчення нових сорто-підщепних комбінуваль персика в розсаднику використані насінневі та клонові підщепи, які висаджували за схемою 1,4×0,2 м. Кількість рослин у варіанті становила 30 штук, повторність триразова. Агротехніка вирощування саджанців загальноприйнята. Для оцінки росту, розвитку і продуктивності сорто-підщепних комбінуваль персика в саду вивчали вищенаведені сорти на сіянцях аличі (контроль), ‘Krumsk® 1’, ‘Дружба’, ‘Pumiselect’. Для дерев на сіянцях аличі схема розміщення 5×3 м, на клонових підщепах 5×2 м. Повторність досліду триразова. Варіант включає 5 дерев.

Полеві та лабораторні дослідження проводили відповідно до загальноприйнятих методичних рекомендацій. Якість саджанців та плодів персика з диференціацією їх на товарні сорти визначали відповідно до вимог державних стандартів України (ДСТУ). Економічну оцінку різних сорто-підщепних комбінуваль персика проводили на основі методичних рекомендацій та типових технологічних карт по вирощуванню саджанців, закладанню і догляду за молодими та плодоносними насадженнями кісточкових культур. Для розрахунків використовували ціни на матеріально-технічні ресурси, садивний матеріал, плоди та рівень заробітної плати чинні в сільськогосподарських підприємствах Правобережного Лісостепу України станом на 01.11.2023.

Вищі економічні показники вирощування саджанців різних сорто-підщепних комбінуваль забезпечує використання клонової підщепи ‘Pumiselect’ та сіянців абрикоса і аличі. Рівень рентабельності вирощування саджанців на цих підщепах залежно від сорту становив відповідно 115,7–195,0%, 67,5–204,8% та 77,6–195,9%. На підщепі ‘Pumiselect’ у сор-

тів 'Княже золото' та 'Redhaven' прибуток на 1 га перевищував контроль в 2,1–1,9 рази і становив 998,2–813,1 тис. грн при рівні рентабельності 157,1–131,2%. У сортів 'Княжеградський' та 'Любимець II' цей показник (983,3–1278,1 тис. грн на 1 га при рівні рентабельності 157,0–195,0%) перевищував контрольні значення на сіянцях аличі на 13,0–9,7%. Сорт 'Княже багатство' відзначається вищими показниками економічної ефективності на сіянцях абрикоса: вихід стандартних саджанців – 64,0%, прибуток на 1 га – 1248,2 тис. грн, рівень рентабельності – 204,8%.

У плодоносних насадженнях персика найвищий рівень рентабельності отримали залежно від сорту на підщепах 'Дружба' (53,3–289,9%) і 'Pumiselect' (74,7–265,2%). Найбільш прибутковими є сорти 'Redhaven' (619,4–559,1 тис.грн/га) і 'Княже золото' (505,7–468,9 тис. грн/га), які перевищували контрольні показники в 3,5–6,2 раза завдяки високим показникам урожайності (23,8–19,3 т/га) та товарності плодів (вищий сорт).

У насадженнях на підщепах 'Дружба' та 'Pumiselect' в більшості сортів окупність інвестицій відбулася за 2,5–3,1 роки, або швидше в 1,4–1,8 рази порівняно з контролем (сіянці аличі). Лише в сорту 'Княже багатство' найшвидша окупність (3,1 роки) на сіянцях аличі, що 1,1–1,6 рази швидше, ніж на клонових підщепах.

Завальнюк О. І.¹, Захарчук О. В.^{1,2}, Дубова І. Ю.¹

¹Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, 03141, Україна

²Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН, вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна

*e-mail: 51381@i.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТРУДОМІСТКОСТІ РІЗНИХ ТИПІВ ЕКСПЕРТИЗ СОРТІВ РОСЛИН У ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВІЙ УСТАНОВІ

Останнім часом питанням формування витрат, визначення трудомісткості та собівартості продукції (робіт, послуг) державних установ не приділяли достатньої уваги. Тому багато з них поступово відмовилися від складання технологічних карт для різних видів експертиз і ботанічних таксонів. Це призвело до викривлення реальної собівартості виробленої продукції, відсутності вдосконалення методів планування, обліку, калькулювання й аналізу собівартості продукції та втрати заходів, напрацьованих у попередні роки. Адже новітні технології виробництва змінюють склад витрат та їхню питому вагу в повній собівартості та трудомісткості. Через впровадження нової методики проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин, заміну ручної роботи на механізовану, автоматизацію результатів дослідної роботи виникає необхідність розроблення нових підходів до визначення трудомісткості видів експертиз і ботанічних таксонів.